

NYRKKISÄÄNTÖJÄ PELTOPYYN ELINYMPÄRISTÖJEN SUUNNITELMALLISEEN HOITOON

Luonnon- ja riistanhoitosäätiö
2010

Tässä Luonnon- ja riistanhoitosäätiön vihkosessa on tiiviisti esitetty luonnonvaraisen peltopyyn paikalliskannan suunnitelmallisen hoidon periaatteet tuotantokäytössä olevassa suomalaisessa maatalousmaisemassa.

Peltopyyn kannanhoito tulee aloittaa kirjoituspöytätyönä karttojen parissa, ja tukeutuen metsästäjien ja riistanhoitajien paikalliseen tietämykseen peltoympäristön rakennepiirteistä. Alla esitettyihin kannanhoidon nyrkkisääntöihin pohjaava suunnittelu tehdään alustavasti kartalla, ja tarpeen mukaan varmistetaan suunnitelmien toteutuskelpoisuutta maastokäyntein. Tämä työvaihe on keskeinen, mutta liikaa siihen ei pidä tuhlaata aikaa ja resursseja. Tärkeämpää on pitävästi sopia maanomistajien kanssa toimenpiteiden toteutuksesta. Ja kaikkein tärkeintä on tietenkin viedä hyvät suunnitelmat vaivoja säästämättä käytäntöön, koska vasta siinä vaiheessa asia alkaa koskettaa ihmisten lisäksi myös alueen peltopyitä.

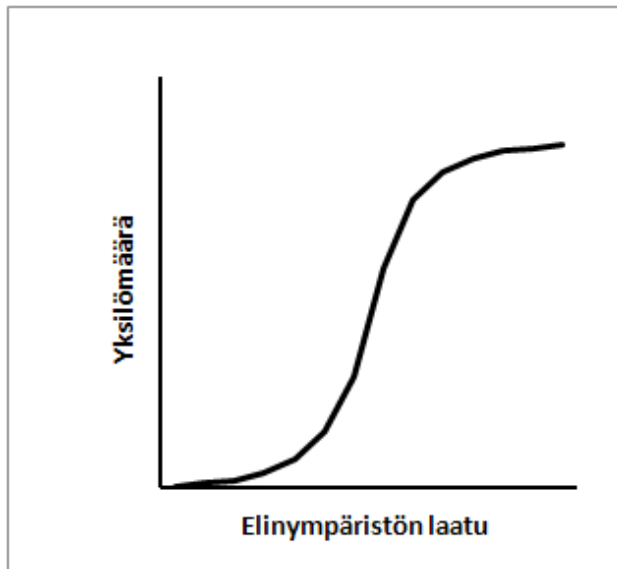
Kannanhoidon nyrkkisäännöt on esitetty hyvin tiiviissä muodossa. Osa aukeaa lukijalle sellaisenaan, ja osa vaatii tuekseen tarkempaa tietoa. Lisätieto on kuitenkin helposti saatavilla Luonnon- ja riistanhoitosäätiön *Peltopyyn kannanhoito* -oppaasta (PDF; www.luontojariista.fi) sekä Maa- ja metsätalousministeriön *Suomen peltopyykannan hoitosuunnitelmasta* (PDF; www.mmm.fi). Peltopyyn osalta keskeisistä kolmesta ympäristötukimuodosta löytyy lisätietoa osoitteesta www.mavi.fi.

Tärkeää on, että tavoitteet kannanhoidotyössä asetetaan realistisiksi; peltopyykannan saa kartutettua kestävästi metsästettäväksi riistavaraksi, mutta tilanteen säilyttäminen sellaisenaan vaatii työtä myös jatkossa. Työ ei kuitenkaan ole erityisen vaativaa ja aikaa vievää. Alussa on syytä muistaa, että ensimmäisten kunnan tulosten saavuttamiseksi on syytä valmistautua sitoutumaan kannanhoidotyöhön ainakin 4-5 vuodeksi.

Lisähyötynä kaikesta peltopyyn eteen tehdystä työstä on että samalla karttuu huomattavasti myös muu peltoriista sekä maatalousluonnon monimuotoisuus ylipäättäen.

LYHYESTI PELTOPYYN EKOLOGIASTA:

- Ainoa asia, joka yleisistä ekologian opeista on syytä tähän hätään muistaa, on lajin – tässä tapauksessa peltopyyn – kannanrunsauden suhde elinympäristön laatuun. On tietysti selvää, että kanta on sitä runsaampi, mitä parempilaatuista on elinympäristö, mutta lajin runsastuminen seuraa elinympäristön laadun paranemista loivan S-kirjaimen muotoista käyrää noudattaen.

Kun olot ovat peltopyyn kannalta oikein surkeat, ei kannassa juurikaan tapahdu hoitotoimista huolimatta karttumista. Elinympäristön laadun ylitettyä tietyn kynnsarvon kanta runsastuu nopeasti. Oikein laadukasta elinympäristöä puolestaan on enää hankala parantaa, ja sellaisessa tilanteessa lisäpanostus ei enää tuota juurikaan lisähyötyä.

- Riistaeläinten ja muidenkin lajien elinympäristön laadun parantamisessa kannattaa tavoitella S-käyrän jyrkkää keskiosaa, jossa työstä saavutettu hyöty on suhteellisesti suurin. Eri puolilla maata ollaan peltopyyn osalta tietenkin eri kohdilla tuota käyrää.
- Peltopyy on riistaeläimistä, ehkä kiitollisimpia hoidettavia. Huipputehokkaana lisääntyjänä se palkitsee oikein tehdyt hoitotoimet jo muutamassa vuodessa.
- Parhaassakin elinympäristössä peltopyylle ovat ominaisia vuotuiset kannanvaihtelut. Niistä ei pidä lannistua, sillä huvennut kanta palautuu kyllä, jos ympäristö on kunnossa.

YLEISTÄ PELTOPYYN ELINYMPÄRISTÖNHOIDOSTA:

- Jos valinnanvaraa on, niin elinympäristönhoidon panostus kannattaa ensisijaisesti kohdistaa niille peltoalueille, joilla peltopyyt näyttävät jo nyt seudulla viihtyvän. Siitä toimia on hyvä laajentaa.
- Kaikki peltopyyn elinympäristönhoito perustuu käytännössä **suojan** ja **ravinnon** tarjoamiseen. Tarjonnan tulee olla ympärivuotista, ja suojan ja ruokailualueen tulee olla joko samalla alalla tai mahdollisimman lähellä toisiaan. Tämä seikka tulee pitää mielessä jokaisen toimenpiteen yhteydessä.

- Peltopyy edellyttää elinpiiriltään aina avoimuutta ja toisaalta suojaa antavaa matalaa kasvillisuutta.
- Parhaat reviirialueet ovat vähintään 200 m ja mieluummin puolen kilometrin etäisyydelle metsänreunoista, ja parhaat peltoaukeat halkaisijaltaan 1km tai enemmän. Pienemmiltä aukeilta peltopyyt hakeutuvat herkästi avarampaan maisemaan.
- Elinympäristönhoidossa on tärkeää miettiä peltopyyn koko vuodenkierto; keväällä reviirin valintavaiheessa, kesällä poikaskautena sekä syksystä talveen pyiden kokoonnuttua parviksi.
- On oman kannanhoitotyön tulosten kannalta tärkeää, että mahdollisimman moni pari löytää sopivan pesimäreviirin mahdollisimman läheltä hyvin hoidettuja talvehtimiskohteita.
- Pesimäreviirin valinnassa on tärkeintä hyvän ruokailualueen löytyminen naaraalle. Naaras valitsee varsinaisen pesäpaikan toukokuun alussa läheltä ruokailualueitaan.
- Epäedulliset säät voivat pahimmillaan viedä koko poikastuoton. Säättekijöihin ei voi vaikuttaa, mutta kylmässä ja märässä säässä poikueet pärjäävät parhaiten kunnollisten suojapaikkojen tuntumassa olevissa harvakasvustoisissa riistapelloissa ja harvassa viljakasvustossa.
- Pyri säästämään mahdollisimman tarkkaan ladot, latojen ympäristöjen suojapaikat, sähkölinjojen tolpanjuurien kasvillisuus ja peltosaarekkeiden matala kasvillisuus.
- Säästä peltomaisemassa olemassa olevat suojarakenteet ja matala suojaava kasvillisuus ja luo niitä lisää niin paljon, kuin mahdollista (suojakatokset ja -istutukset, matalat pensaikot, pajut, typistetyt kuuset, vadelma, kotimaiset marjapensaat, horsma, pujo...)
- Peltopyyn kannanhoito seisoo kolmen tukijalan varassa: 1) suojan ja ravinnon tarjoamien elinympäristöjä hoitamalla, 2) pienpetojen pyynti ja 3) pedoilta turvattu talvinen lisäruokinta. Kaikkiin kolmeen tulee panostaa, jotta työ ei kaatuisi vaan alkaisi kantaa hedelmää.
- Luonnonvaraiset linnut ovat pitkäjänteisen kannanhoidon kannalta aina monin verroin arvokkaampia kuin istukaslinnut. Kasvatetun istukkaan elinympäristön nimittäin tulisi olla vielä normaaliakin laadukkaampaa, jotta sillä olisi yhtäläiset mahdollisuudet selvitä kuin villillä yksilöllä.

VILJELYYN LIITTYVÄÄ:

- Kaikki peltojen syysmuokkausta vähentävät toimenpiteet ovat arvokkaita, sillä ne lisäävät peltopyynn kannalta kriittisen talvi- ja kevätkauden suojaa sekä ravinnon määrää.
- Kasvipeitteisen maatalousmaan osuus talvella ja keväällä on tulevan kesän pesivän parimäärän kannalta ratkaisevin tekijä; tärkeitä ovat esim. luonnonhoitopellot, suorakylvölohkot ja suojaviljaan uudistetut nurmet, laitumet sekä vasta keväällä kynnettävät sänkimaat
- Mitä enemmän alueella on pesintään sopivaa peltomaata ja piennaraluetta, sitä vaikeampi pienpetojen ja varislintujen on löytää peltopyynn pesät haudonta-aikaan.
- Mikäli mahdollista, niitto on aina tehtävä päivällä ja keskeltä kohti reunoja.
- Juhannuksesta heinäkuun 20 päivään mennessä ei tule niittää peltoteiden varsia, pientareita, suojakaistoja, viherkesantoja tai muitakaan alueita, joilla on ollut keväällä suojaavaa kasvustoa peltopyynn pesäpaikkaa varten.
- Kuivina kesinä poikueet pärjäävät yleensä hyvin. Erityisesti kuivuudesta kärsineet harvat viljakasvustot ovat usein poikueiden suosiossa.
- Kosteina kesinä viljakasvustoihin jääneet pienetkin kylvöraidat tai aukkopaidat voivat olla kastuneen ja kylmettyvän poikueen pelastus.
- Peltopyynn elinympäristönhoidon kannalta helppoja toteuttaa olisivat puimatta jätetyt tai vain osittain puidut pellonkulmaukset. Erityisen hyödyllisiä ne olisivat harvalla kylvötiheydellä toteutettuina. Nykyisellään ne ovat kuitenkin hyvän maatalouskäytännön vastaisia.
- Pyri puidessasi jättämään varsinkin lohkojen keskiosiin pitkää tai vaihtelevan mittaista sänkeä.
- Parhaaseen tulokseen päästään suunnitelmallisella paikallisen kannan hoidolla, jota toteutetaan koordinoitusti useamman maanomistajan/viljelijän mailla.

RIISTAPELLOT:

- Kaikkein keskeisin viljelytoimiin liittyvä peltopyynn elinympäristön hoitokeino on oikein sijoitettu ja peltopyynn tarpeisiin oikein perustettu riistapello.
- Vuodesta 2009 alkaen riistapellolle on saanut nk. Luonnonhoitopeltoihin luettavan 'monimuotoisuuspellon' ympäristötukea 300 €/ha. Nykyisessä

viljanhintatilanteessa (2009-2010) riistapellon perustaminen on käytännössä kannattavampaa kuin esim. rehuviljan viljely. Kyseistä tukea saa enintään 15%:lle tilan ympäristötukikelpoisesta pinta-alasta.

- Mahdollisuuksien mukaan sataa peltohehtaaria kohti tulisi sijoittaa vähintään 3-4 riistapeltoa. Riistapellon tulisi olla kooltaan mielellään ainakin puolisen hehtaaria, mutta vähintään 0,2–0,3 ha. (Pienin tukikelpoinen kasvulohko on 5 aaria.)
- Suurin merkitys riistapelloilla on peltopyille talviaikaan, mutta sama pelto tarjoaa keväällä erinomaisen reviirialueen yhdelle parille ja kesällä vielä hyönteisrikkaan ruokailualueen poikueelle. Juuri talven varalle riistapellossa tulle aina olla hyvin talven yli pystyssä pysyvää suojaavaa kasvillisuutta.

YMPÄRISTÖTUET JA PELTOPYY:

- Peltopyyn kannanhoidon kannalta keskeisimmät maatalouden ympäristötuen tarjoamat työkalut ovat:
 1. Luonnonhoitopelto: Riistapelto (ks. edellä) oikein tehtynä on erinomainen työkalu peltopyyn kannanhoitoon; ruoka ja suoja ovat samalla alalla.
 2. Peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys: Peltolohkojen ympärivuotista kasvipeitteisyyttä lisäävät toimet ovat peltopyyn kannalta erittäin tärkeitä. Sänki on käytännössä aina parempi kuin kevytkään muokkaus. Talviaikaan kasvipeitteisten lohkojen sijaintia tulee mahdollisuuksien mukaan hyödyntää muiden kannanhoitotoimien (riistapelot, lisäruokinta, suojapaikat...) sijoittelussa.
 3. Ympäristötuen erityistukisopimukset: Peltopyyn hyödyksi ovat etenkin suojavyöhykkeet ja luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämiskohteet. Jälkimmäistä koskeva erityistukihakemus voidaan laatia vaikkapa juuri nimenomaan peltopyyn elinympäristön parantamiseksi. [Vuonna 2010 monimuotoisuus-erityistukisopimuksen voi tehdä myös rekisteröity yhdistys; aiemmin tämä oli mahdollista vain kosteikkojen ja perinnemaisemien osalta].

PIENPETOPYNTI:

- Kevät on tärkein aika petopyynnille – pääkohteena kettu ja varislinnut, ja sivusaaliina muut rauhoittamattomat pienpedot.
- Kissat tulee pitää poissa peltopyyn kannanhoitoalueilta.

- Kanahaukan talviaikaista saalistusta vastaan käydään kunnan ilmasuojalla; peltopyy on erinomaisen taitava välttämään petolintujen saalistusta, jos sille tarjotaan siihen mahdollisuudet.
- Pienetkin puustoiset peltosaarekkeet ja jopa yksittäiset puut ovat avarien näkymien takia petolinnuille mieleisiä tähystyspaikkoja ja voivat muodostaa riskin muuten hyvässä peltopyy-ympäristössä. Jos puita ei voida poistaa, tulee huolehtia ettei kannanhoitotoimilla ainakaan houkutella peltopyitä oleskelemaan niiden lähituntumaan.

TALVINEN LISÄRUOKINTA:

- Ruokintapaikat sijoitetaan mahdollisimman avoimeen ympäristöön, mutta silti aivan ruokintapaikan välittömässä tuntumassa tulee aina olla matalan kasvillisuuden muodostama kunnollinen suoja petolinnuilta.
- Ruokinta-automaatti tai katos kannattaa suojata suurisilmäisellä jäykällä metalliverkolla, josta pyyt pääsevät juoksemaan läpi, mutta joka estää petolintujen iskut sekä myös pienten hirvieläinten vierailukäynnit.
- Parven elinpiirille sijoitetaan vähintään kaksi, ja mieluummin useampikin ruokintapaikka.
- Ruokintaan sopivat kaikki viljat, mutta rikkakasvien siemenet ja vehnä maistuvat parhaiten.
- Ruokinta kannattaa aloittaa jo hyvissä ajoin ennen varsinaisen talven tuloa, ja ruokintapaikkojen oltava kunnossa koko kauden, vaikka lintuja ei niillä kävisikään. Hangen pinta voi keskitalvella yhdessä yössä jäätyä pyyn kaivautumiselle liian kovaksi ja ruokinta on silloin heti tarpeen, etteivät pyyt lähde nälän ajamana pois koko alueelta.

KANNAN SEURANTA:

- Kannan tilanne hoitohankkeen alussa tulee selvittää, ja seuranta tulee työn tulosten toteamiseksi jatkaa samalla menetelmällä vuosittain.
- Syksyinen parvilaskenta tehdään esim. kyselyin ja kanakoirin, ja talvilaskenta helmikuussa parvien oleskelualueilta lumijälkilaskennoin.
- Riistanhoitopiiri voi perusteltua hakemusta vastaan myöntää luvan huhtikuun puolivälin tietämällä tehtävään parilaskentaan.

KANNANHOIDON KNOPIIT PELTOPYYOPPAASTA:

Pesivien parien määrää voidaan lisätä seuraavilla toimilla:

- Perustetaan niitto-, siemennurmi tai viherkesanto suojaviljaan.
- Ei niitetä ilman suojaviljaa perustettavia nurmikasvustoja kylvövuonna (*joissakin tapauksissa tukiehdot tosin edellyttävät niittoa myös kylvövuonna*).
- Käytetään suorakylvöä ja etenkin syysviljojen suorakylvöä.
- Kynnetään sänkimaat vasta keväällä.
- Jätetään sänki pellon keskiosissa mahdollisimman pitkäksi.
- Perustetaan peltoaukeiden keskelle riistalaitumia, joissa seuraavana keväänä on törröttäviä viljakasvin varsia sekä heinänorasta.

Pesinnän onnistumista voidaan edistää seuraavilla toimilla:

- Jätetään ojien ja teiden varteen riittävät pientareet ja vesiväylien varteen leveät suojakaistat.
- Niitetään monivuotiset kesannot, hoidetut viljelemättömät pellot, pientareet ja suojavyöhykkeet vasta heinäkuun lopulta lähtien. Jos niitto on esimerkiksi rikkakasviongelman vuoksi tehtävä aiemmin, niitetään mahdollisimman pitkään sänkeen.
- Jätetään ainakin osa pientareista niittämättä.

Poikueiden menestymistä voidaan parantaa seuraavilla toimilla:

- Harjoitetaan monipuolista viljelyä, ja käytetään myös kevätiljaa viljelykierrossa.
- Kylvöraidat ovat myös peltopyykannan hoitoa.
- Ei niitetä harvakasvuisia viherkesantonurmia ennen heinä–elokuun vaihdetta
- Ei koskaan niitetä viherkesantoja öisin.

Talvielinympäristön tilaa voidaan parantaa seuraavilla toimilla:

- Pidetään talviaikaisen kasvipeitteen määrä pelloilla mahdollisimman suurena; sänkeä, uutta viherkesantoa, syysviljaa, nurmea ja riistalaitumia.
- Pidetään kynnetyn tai lautaskultivaattorilla muokatun pellon osuus mahdollisimman pienenä.
- Kylvetään syysvilja suorakylvönä pitkään sänkeen.
- Perustetaan sopivia ravintokasveja käyttäen peltoaukeiden keskelle riistalaitumia, joissa vankkavartinen harva kasvillisuus seisoo läpi talven.
- Perustetaan riittävästi peltopyyn talviruokintapisteitä.